

ABSTRACTS

Investigating Social Well-Being and Its Relationship with Attitudes Toward Substance Use Among Normal, High-Risk, and Substance-Dependent Adolescents

Mehri Sadat Mousavi*

This study investigates the relationship between social well-being and adolescents' attitudes toward substance use. The research employs both documentary and survey methods for data collection. The study population consists of three groups of adolescents (aged 12–18) in Tehran: typically developing, high-risk, and substance-dependent, with a total of 749 participants selected through multi-stage cluster sampling. The findings indicate that social well-being varies across these groups. A fitted line plot demonstrates that higher social well-being is associated with a less favorable (i.e., more negative) attitude toward substance use, revealing an inverse relationship between these variables. Regression analysis shows that among typically developing adolescents, 51% of the variance in attitudes toward substance use is attributable to differences in social well-being, while among high-risk adolescents, this figure is 58.1%. Among high-risk adolescents, the indicators most strongly associated with positive attitudes toward substance use, in descending order, are social empathy, hope for the future, social trust, social support, sense of social worth, friendship and solidarity, and satisfaction with the living environment. Higher levels of these indicators correlate with less positive attitudes toward substance use. For typically developing adolescents, participation in social activities, satisfaction with the living environment, sense of social worth, hope for the future, social trust, social belonging, friendship and solidarity, and finding life meaningful exhibit the strongest associations with attitudes toward substance use.

Keywords: Substance Abuse, Social Well-Being, Social Health,

* Assistant Professor, Institute of Humanities and Social Studies of ACECR.
smousavi@acecr.ac.ir

Social Cohesion, Social Flourishing, Social Participation, Social Adjustment.

Introduction

Over the past three decades, most approaches to drug abuse prevention in Iran have focused on developing effective strategies for adolescents. Each preventive approach has targeted specific components. One factor that has received less attention is social well-being. According to many scholars, relationships, shared experiences, and kinship play a significant role in enriching and giving meaning to individuals' lives. Corey Lee Keyes (2004) defines social well-being as an individual's ability to interact effectively with others and society to form satisfying personal relationships and fulfill social roles. Keyes identifies five dimensions of social well-being: social cohesion, social acceptance, social participation, social adjustment, and social flourishing. This study compares social well-being among typically developing, high -risk, and substance-dependent adolescents using a survey method and examines its impact on positive or negative attitudes toward substance use. Social well-being has received limited attention in health-related research. Understanding social well-being and developing a culturally and socially relevant model can enhance our understanding of substance abuse among adolescents and improve the effectiveness of prevention programs.

Methodology

The research utilizes both documentary and survey methods for data collection. The study population comprises three groups of adolescents (aged 12–18) in Tehran: typically developing, high -risk, and substance-dependent. A total of 749 participants were selected through multi-stage cluster sampling and responded to questionnaires.

Findings

The results indicate that social well-being differs among typically developing, high -risk, and substance-dependent adolescents. A fitted line plot shows that higher social well-being is associated with a less favorable (i.e., more negative) attitude toward substance use, confirming an inverse relationship between these variables.

Regression analysis reveals that social cohesion has the strongest impact on positive attitudes toward substance use in both typically developing and high -risk adolescents, while social adjustment has the least impact. When analyzed separately for each group, considering all sub-indicators of social well-being, 51% of the variance in attitudes toward substance use among typically developing adolescents and 58.1% among high -risk adolescents are attributable to differences in social well-being. Due to the lack of statistical significance in the substance-dependent group, their analysis was excluded. Among high -risk adolescents, the indicators most strongly associated with attitudes toward substance use, in descending order, are social empathy, hope for the future, social trust, social support, sense of social worth, friendship and solidarity, and satisfaction with the living environment. Higher levels of these indicators correlate with less positive attitudes toward substance use. For typically developing adolescents, participation in social activities, satisfaction with the living environment, sense of social worth, hope for the future, social trust, social belonging, friendship and solidarity, and finding life meaningful show the strongest associations with attitudes toward substance use. Based on these results, sub-indicators with significant relationships to the dependent variable were identified.

Discussion and Conclusion

A comparison of the three adolescent groups reveals significant differences in social well-being. Notably, nearly half of high -risk adolescents exhibit low social well-being, a concerning distribution. Attitudes toward substance use also vary significantly, with typically developing adolescents displaying more negative attitudes compared to the other groups. Given the influence of these indicators and their sub-components on adolescents' positive or negative attitudes toward substance use, neglecting these factors may increase the likelihood of substance use. Previous research has emphasized the role of participation in social activities, social support (particularly from family and friends), social belonging, and friendship and solidarity (Bauman et al., 2000; Asheri et al., 1998; Casterman et al., 1997; Spoth et al., 2002) in preventing substance use by strengthening family bonds and supportive roles. Botvin et al. (1995) highlight the importance of fostering peer relationships and individual commitment

against substance abuse. Other studies (Crawford & Novak, 2002; Kuendig & Kuntsche, 2006) confirm that adolescents who spend more time with their parents, communicate easily with them, and receive their support are less likely to engage in substance use or abuse. The “family sphere” hypothesis (Cleveland, Feinberg, & Greenberg, 2009) posits the family as a source of protection against substance use, neutralizing external influences, particularly from peers. Piko & Fitzpatrick (2004) demonstrate that religiosity and religious identity, by giving meaning to life, act as protective factors against substance abuse. As Veenhoven (2008) notes, “individuals’ well-being provides critical insights into the quality of the social system they live in. If individuals feel poorly, it indicates that the social system is not suitable for human habitation. One of sociology’s goals is to improve society, and studying social well-being offers clues for creating a more livable society.” Social well-being is a key determinant of social behavior. Individuals with higher social well-being tend to be better citizens, engage more in political issues, exercise their voting rights more frequently, participate in civic activities, and adopt moderate political views. Enhancing social well-being among adolescents, particularly in schools and families, can foster negative attitudes toward substance use and serve as a deterrent alongside other factors. The increasing prevalence of substance use scenarios (from experimental use to dependency), the rise of misleading cultural beliefs, greater accessibility to diverse and inexpensive substances, and encouragement of combined substance use underscore the need for heightened focus on preventive components, including social well-being. Attention to social well-being, alongside other dimensions of social health (social welfare and social virtues), is a critical step toward achieving a healthy lifestyle. Global trends emphasizing individual pleasure as the meaning of life, the crisis of the family institution, absolute selfhood, maximal enjoyment of life, and desocialization highlight the necessity of focusing on social well-being and social virtues to guide adolescents toward a substance-free life.

References

- Bauman, Z. (2008) *The art of life*. John Wiley & Sons, Polity Press.

- Cleveland, Michael J.; Feinberg, Mark E.; Greenberg, Mark T. (2009) Protective families in high-and low-risk environments: Implications for adolescent substance use. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(2), 114.
- Crawford, L.A.; Novak, K.B. (2002) Parental and peer influences on adolescent drinking: The relative impact of attachment and opportunity. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 12, 1–26.
- Keyes, Corey Lee (1998) Social well-being. *Social Psychology Quarterly*, 61(2), 121–140.
- Keyes, Corey Lee M. (2004) Social well-being in the United States: A descriptive epidemiology.
- Kuendig, H.; Kuntsche, E. (2006) Family bonding and adolescent alcohol use: Moderating effect of living with excessive drinking parents. *Alcohol and Alcoholism*, 41, 464–471.
- Mousavi, Mehri-Sadat (2018) Evaluation of the role of social dimensions of subjective well-being in school-based prevention of substance abuse. Allameh Tabataba'i University Jihad Publications. (In Persian)
- Mousavi, Mehri-Sadat; Mohseni Tabrizi, Alireza (2017) Designing and developing a substance use prevention package for secondary school students. Iran Drug Control Headquarters. (In Persian)
- Piko, B.F.; Fitzpatrick, K.M. (2004) Substance use, religiosity, and other protective factors among Hungarian adolescents. *Addictive Behaviors*, 29, 1095–1107.
- Spoth, R.L.; Kavanaugh, K.A.; Dishion, T.J. (2002) Family-centered preventive intervention science: Toward benefits to larger populations of children, youth, and families. *Prevention Science*, 3(3), 145–152. doi: 10.1023/A:1019924615322
- Veenhoven, R. (2008) Sociological theories of subjective well-being. In M. Eid & R. Larsen (Eds.), *The science of subjective well-being: A tribute to Ed Diener* (pp. 44–61). Guilford Publications.

فصلنامه علمی «پژوهش انحرافات و مسائل اجتماعی»

شماره دوازدهم، تابستان ۱۴۰۳: ۱-۳۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۵

نوع مقاله: پژوهشی

بررسی بهزیستی اجتماعی و رابطه آن با نگرش نسبت به مصرف مواد در بین نوجوانان عادی، پرخطر و معتاد

مهری سادات موسوی*

چکیده

این مقاله به بررسی رابطه بین بهزیستی اجتماعی با نگرش نوجوانان نسبت به مصرف مواد پرداخته است. پژوهش حاضر بر اساس روش و نحوه گردآوری اطلاعات، بر دو شیوه تحقیق اسنادی و پیمایشی استوار است. جامعه آماری تحقیق را سه گروه از نوجوانان عادی، پرخطر و سوءمصرف کننده (۱۲-۱۸ سال) شهر تهران تشکیل می‌دهد و مجموعاً ۷۴۹ نفر با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای پاسخگوی پرسشنامه‌ها بودند. یافته‌ها حاکی از آن است که بهزیستی اجتماعی نوجوانان عادی، پرخطر و معتاد متفاوت است. از سوی دیگر نمودار خط برازش بیانگر آن است که هرچه بهزیستی اجتماعی افزایش می‌یابد، نگرش نسبت به مواد کمتر و به عبارت دیگر منفی‌تر می‌شود. و این دو متغیر نسبت به هم رابطه معکوسی دارند. تحلیل رگرسیونی بهزیستی اجتماعی بیانگر آن است که در بین نوجوانان عادی ۵۱ درصد از تفاوت نگرش نسبت به مصرف مواد و در بین نوجوانان پرخطر ۵۸.۱ درصد به دلیل تفاوت بهزیستی اجتماعی است. در بین نوجوانان پرخطر، شاخصی که بیشترین رابطه را با نگرش مثبت به مصرف مواد داشت، به ترتیب عبارتند بودند از همدلی اجتماعی، امید به آینده، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، احساس ارزشمندی اجتماعی، دوستی

* استادیار گروه جوانان و مناسبات نسلی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران

و همبستگی و رضایت از محیط زندگی. هرچه این شاخص‌ها بالاتر روند، نگرش مثبت نسبت به مصرف مواد پایین‌تر می‌آید. در خصوص نوجوانان عادی، شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، رضایت از محیط زندگی، احساس ارزشمندی اجتماعی، امید به آینده، اعتماد اجتماعی، تعلق اجتماعی، دوستی و همبستگی و معنادار دانستن زندگی بیشترین رابطه را با نگرش نسبت به مواد داشتند.

واژه‌های کلیدی: سوءمصرف مواد، بهزیستی اجتماعی، سلامت اجتماعی، انسجام اجتماعی، شکوفایی اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انطباق اجتماعی.

بیان مسئله

اغلب رویکردهایی که طی بیش از سی سال گذشته در حوزه پیشگیری از سوءمصرف موادمخدر در کشور مطرح و دنبال شده است، در جهت توسعه رویکردهای مؤثر پیشگیری به منظور به کارگیری در بین نوجوانان بوده است. این رویکردها عمدتاً نوجوانان را با بهره‌گیری از مداخلات کلاسی هدف قرار داده‌اند. موقعیت مدرسه برای اجرا و آزمون برنامه‌های مداخله‌ای موادمخدر بسیار مناسب است چراکه دسترسی مناسبی به تعداد زیادی از نوجوانانی فراهم می‌کند که در این سنین شروع به تجربه دخانیات، الکل، ماریجوانا و سایر مواد می‌نمایند.

جست‌وجو درخصوص برنامه‌هایی که در حوزه پیشگیری از مواد در کشورهای مختلف صورت پذیرفته بیانگر طیف نسبتاً زیادی از برنامه‌هاست که با توجه به مقتضیات فرهنگی و اجتماعی کشورهای مختلف، صورت پذیرفته است. هر یک از این رویکردهای پیشگیری، مؤلفه‌های خاصی را مدنظر قرار داده‌اند که بیشتر بر ریسک‌فاکتورهای فردی و روانشناختی متکی است. ریسک‌فاکتورها و عوامل محافظت‌کننده اعتیاد که دپارتمان سلامت استرالیا در سال ۲۰۱۴ مطرح نمود شامل عوامل خانوادگی، اجتماعی سیاسی، مدرسه‌ای و همسالان، جامعه محلی و فردی بود. عوامل غیرفردی نقش پررنگی در بین ریسک‌فاکتورها ایفا می‌کنند و به نظر می‌رسد برنامه پیشگیری موفق، برنامه‌ای است که به بخش وسیع‌تری از ریسک‌فاکتورها توجه نماید.

از جمله عواملی که در این حوزه کمتر بدان پرداخته شده، بهزیستی اجتماعی است. به اعتقاد اغلب صاحب‌نظران، خویشاوندان، روابط و تجارب مشترک نقش زیادی در غنا و معنابخشی زندگی هر فرد ایفا می‌کنند. کوری کیز (۲۰۰۴)^۱ به توانایی فرد در تعامل مؤثر با دیگران و اجتماع به منظور ایجاد روابط ارضاکنده شخصی و به انجام رساندن نقش‌های اجتماعی، عنوان «بهزیستی اجتماعی»^۲ داده است. از نظر او بهزیستی اجتماعی ۵ بعد دارد: انسجام اجتماعی، پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انطباق اجتماعی و شکوفایی اجتماعی. در مقاله حاضر، بهزیستی اجتماعی با استفاده از روش

1. Corey Keyes
2. Social Wellbeing

پیمایشی، بین گروه‌های عادی، پرخطر و معتاد مورد مقایسه قرار گرفته و سهم آن در نگرش مثبت/منفی نسبت به مصرف مواد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پژوهش‌های انجام شده در ایران نشان داده‌اند که نرخ شیوع اعتیاد در کشور ۵/۴ درصد - در سنین ۱۵ الی ۶۴ سال - است و اعتیاد بانوان نیز کمتر از یک است (ر.ک: مؤمنی، ۱۴۰۱). ۵۸ درصد معتادان کشور را افراد زیر ۳۴ تشکیل می‌دهند و این مسئله، تهدید جدی محسوب می‌شود (ر.ک: صرامی، ۱۳۹۵).

گزارش استراتژی کنترل بین‌المللی مواد مخدر (INCSR, 2023)^۱ به نقل از ستاد مبارزه با مواد مخدر ایران اعلام نمود که ۲/۸ میلیون نفر به‌طور منظم از نوعی مواد مخدر غیرقانونی در داخل کشور استفاده می‌کنند. اخیراً مصرف کریستال مت آمفتامین، به‌ویژه در میان زنانی که مواد مخدر مصرف می‌کنند، افزایش یافته است. در این گزارش تصریح شده است که بیشتر تلاش‌های دولت در مبارزه با مواد مخدر، بر منع و اجرای قانون متمرکز است و منابع کمتری به پیشگیری و توانبخشی اختصاص می‌یابد. در تقسیم‌بندی کلی مواد صنعتی و سنتی در کشور، ۷۵ تا ۸۰ درصد استفاده به‌صورت سنتی و ۲۰ تا ۲۵ درصد به‌صورت صنعتی است که در این بین، مصرف تریاک رتبه اول را دارد (ر.ک: مؤمنی، ۱۴۰۱). مصرف متامفتامین‌ها فقط بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۱ در ایران ۱۱ برابر شد. ۴۵ درصد از زندانیان کشور مرتبط با مواد مخدر می‌باشند (ر.ک: محمدی، ۱۴۰۱). پدیده مواد خسارات قابل توجهی بر پیکره جامعه وارد کرده است تا جایی که از آن به‌عنوان مهم‌ترین معضل اجتماعی بعد از جنگ تحمیلی نام برده شده است. طی ۱۰ سال گذشته با افزایش ۲۰ درصدی مصرف‌کنندگان حداقل یکی از مواد در جهان مواجه بوده‌ایم به طوری که در سال ۲۰۲۲ این تعداد به ۲۹۲ میلیون نفر افزایش یافته است. به گزارش جهانی مواد مخدر ۲۰۲۴ میلادی، الگوی مصرف مواد در راستای جامعه‌شناسی مصرف‌گرایی متناسب با درآمد، امکانات، باورهای افراد و نیاز مصرف‌کنندگان در سال ۲۰۲۲ در جهان به شرح ذیل بوده است:

جدول ۱: فراوانی الگوی مصرف مواد در جهان در سال ۲۰۲۲

نوع ماده	تعداد (میلیون نفر)	کشورهای مصرف کننده
کانابیس (خانواده حشیش)	۲۲۸	آمریکای شمالی (قانونی سازی مصرف)، آسیا، آفریقا و غرب اروپا
مواد افیونی (مخدرهای سنتی)	۶۰ (هروئین ۳۰ میلیون)	جنوب و جنوب غرب آسیا
محرک‌های آمفتامین	۳۰	شرق و جنوب شرق آسیا و آمریکای شمالی، جنوب شرق اروپا، اروپای غربی و مرکزی
کوکائین	۲۳.۵	قاره آمریکا، اروپای غربی و مرکزی، استرالیا، در حال رشد در آفریقا، آسیا و جنوب شرق اروپا
اکستازی	۲۰	

براساس آخرین شیوع‌شناسی، نرخ شیوع اعتیاد در کشور، ۵/۳۹ درصد در بین جمعیت ۱۵ الی ۶۴ سال اعلام شده است. از این میزان، نرخ شیوع مصرف موادمخدر در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ در بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم ۲/۱ درصد، دانشجویان دانشگاه‌های دولتی ۵.۶ درصد و در همین تاریخ در جامعه کارگری محیط‌های صنعتی، ۲۲/۳ درصد بود. طبق این شیوع‌شناسی تریاک با ۵۳/۲ درصد، ماری جوآنا و مشتقات آن شامل حشیش، علف و گل با ۱۱/۹ درصد، شیشه ۸/۱ درصد، هروئین ۷/۱ درصد و کراک با ۳/۵ درصد شایع‌ترین مواد مصرفی معتادان هستند که با توجه به این آمار، مصرف تریاک همچنان در صدر موادمخدر است (ر.ک: مؤیدی، ۱۳۹۶). بسیاری از کسانی که در دام اعتیاد گرفتار شده‌اند، به صورت تفننی به مصرف مواد روی آورده‌اند.

شکل ۱- درصد معتادان به تفکیک الگوی مصرف

بهبودی اجتماعی در اغلب پژوهش‌های مرتبط با سلامت، توجه کمی را به خود اختصاص داده است. شناخت بهبودی اجتماعی و تدوین مدلی که مقتضیات فرهنگی اجتماعی آن را مورد توجه قرار دهد، می‌تواند در درک عمیق‌تر سوء مصرف مواد در بین نوجوانان مؤثر واقع شود و در کارآمدی برنامه‌های پیشگیری نقش مهمی ایفا نماید.

پیشینه

در تحقیقات متعددی به ابعاد اجتماعی بهبودی توجه شده است (ر.ک: ATECA-AMESTOY, 2016؛ Veenhoven, 2008؛ Vaskina, 2005؛ موسوی، ۱۳۹۷). در ساخت ابزار سنجشی که به متغیرهای وابسته به فرهنگ و شرایط اجتماعی متکی است، اساساً استفاده از ابزاری که در فرهنگ و شرایط اجتماعی دیگری پدید آمده، کار چندان درست و به جایی به نظر نمی‌رسد و این در نتیجه مقایسه سنجش‌های کلیدی با سنجش سلامت رفیعی و همکاران (۱۳۹۴) نیز قابل مشاهده است. در بخش مطالعات تجربی تحقیقات مرتبط با عوامل مؤثر بر مصرف موادمخدر مشخص گردید که در پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه‌های مختلف علمی از جمله علوم اجتماعی، روانشناسی و پزشکی به علل و دلایل متنوعی از جمله دسترسی آسان به مواد، بیکاری، حاشیه‌نشینی، پایین بودن گرایش دینی جوانان، کمبود امکانات تفریحی معاشرت با افراد ناباب، عدم دل بستگی به خانواده، انزواطلبی، ناپهنجاری شخصیتی و... به عنوان عوامل مؤثر بر گرایش افراد به موادمخدر اشاره شده است (ر.ک: موسوی و محسنی تبریزی، ۱۳۹۶؛ حبیبی و همکاران، ۱۳۹۱؛ زارع شاه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴؛ علایی خرایم و همکاران، ۱۳۹۰؛ نریمانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ قدسی احقر، ۱۳۹۴).

با نگاهی دقیق‌تر به نتایج به دست آمده از مطالعات تجربی تحقیقات مرتبط به موادمخدر این نکته به ذهن متبادر می‌شود که ربط معناداری بین علل ذکر شده در بعد زیستی و روانشناختی با عوامل خانوادگی و میان‌فردی و همچنین با عوامل کلان اجتماعی و اقتصادی وجود دارد. به عبارتی دیگر عوامل اجتماعی کلان اجتماعی و اقتصادی زمینه را برای بروز عوامل خانوادگی و میان‌فردی گرایش به موادمخدر به وجود می‌آورند. عوامل خانوادگی و میان‌فردی نیز به نوبه خود به وجود آوردنده اختلالات روان‌شناختی و فردی در جهت گرایش به مواد مخدر هستند. به نوعی می‌توان این‌گونه

ادعا کرد که تمامی عوامل ذکر شده در بخش عوامل گرایش به مواد مخدر عواملی هستند که نیاز به تمرکز بر برنامه‌های پیشگیری از مواد دارند نه برنامه‌های مقابله با عرضه. تحقیقاتی که در زمینه عوامل گرایش به اعتیاد به مواد مخدر انجام شده‌اند، را می‌توان در چند دسته تقسیم کرد. در واقع، این تحقیقات به عوامل زیستی و روان‌شناختی، خانوادگی و اجتماعی و اقتصادی مرتبط با گرایش به اعتیاد به مصرف مواد مخدر پرداخته‌اند که می‌توان این عوامل را در جدول زیر به‌طور خلاصه بیان کرد:

جدول ۲: عوامل گرایش به اعتیاد به مصرف مواد

عوامل زیستی و روان‌شناختی	عوامل خانوادگی و میان فردی	عوامل کلان اجتماعی و اقتصادی
- انزوایی - نابهنجاری شخصیتی - اختلال روان‌شناختی - بدبینی شخصیتی - افسردگی - پایین بودن اعتماد به نفس - روان رنجوری - شخصیت لذت طلب - عدم تفکر و برنامه‌ریزی - اهمال کاری تحصیلی	- وضعیت بد اقتصادی خانواده - سطح تحصیلات پایین خانواده - آشفتنی خانوادگی - والدین معتاد - جمعیت بالای خانواده - طلاق - شکست تحصیلی - معاشرت با افراد ناباب - دوستان معتاد - والدین مجرم - روش‌های تربیتی - عدم دل‌بستگی به خانواده - سبک والدینی مستبد - سبک والدینی بی‌اعتنای پدر و مادر - پایین بودن سرمایه اجتماعی در خانواده	- عدم مداخلات پیشگیرانه مناسب - دسترسی آسان به مواد مخدر - شرایط آنومیک جامعه - حاشیه‌نشینی - بیکاری - پایین بودن گرایش دینی جوانان - عدم آموزش لازم درباره مواد مخدر - کمبود امکانات تفریحی - پایین بودن کنترل اجتماعی - پایین بودن اعتماد اجتماعی - محرومیت نسبی - سطوح پایین مهارت‌های اجتماعی

تحقیقات حوزه پیشگیری، یا بر عوامل مؤثر بر اعتیاد متمرکز بوده‌اند و یا به بررسی یک متغیر و اثر آن بر عدم گرایش به مصرف مواد متمرکز شده‌اند. تحقیقی که به‌طور متمرکز هم بر بهزیستی اجتماعی و هم گرایش به مصرف مواد متمرکز باشد چندان صورت نگرفته است. آنچه تحقیق حاضر را از این تحقیقات و تحقیقات مشابه متمایز می‌نماید، اولاً مقایسه بهزیستی اجتماعی در بین دانش‌آموزان عادی، پرخطر و معتاد است و ثانياً بررسی رابطه بهزیستی اجتماعی و گرایش سه گروه فوق‌الذکر به مصرف مواد است. موضوع اعتیاد با فراوانی ۴۱۸ عنوان، ۱۷/۳۰ درصد از کل پایان‌نامه‌های ارائه شده در حوزه مسائل اجتماعی را از سال ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۲ به خود اختصاص داده است که این موضوع نشان از اهمیت این مسئله اجتماعی دارد لیکن از این بین صرفاً ۲۸ عنوان مرتبط با بحث پیشگیری بودند که از این بین ۳۸ درصد به بررسی گرایش مصرف مواد پرداخته‌اند.

مسلماً ابعاد عاطفی و روانی بهزیستی ذهنی نیز بسیار حائز اهمیت است لیکن در مقاله حاضر این ابعاد مورد بررسی قرار نگرفته و تأکید بر تمایز بهزیستی اجتماعی نوجوانان بوده است.

مبانی نظری

بنیان‌های نظری ذیل برای تهیه مدلی مبتنی بر بهزیستی اجتماعی ملاک عمل قرار می‌گیرد. این نظریه‌ها به شرح زیر است:

• جست‌وجوی خوشبختی: زیگمونت باومن^۱ (۲۰۰۸) در خصوص تشکیل‌دهنده شادی و رضایت از زندگی و مؤلفه‌های مؤثر در آن نظریه‌پردازی نموده است. وی بیان می‌دارد که در حدود نیمی از کالاهای حیاتی برای شادی و رضایت از زندگی را نمی‌توان از مغازه‌ها خریداری کرد. عشق، دوستی، لذت روابط خانوادگی، رضایت برآمده از نوع دوستی، عشق‌ورزی به کسی، کمک به همسایه‌ای در تأمین خواسته‌اش، اعتمادبه‌نفس برآمده از انجام صحیح کاری، لذت کاری استادانه و... در بازار یافت نمی‌شود، قدردانی، همدردی و احترام به همکاران و سایر افراد، در بازار قابل خریداری نیست.

1. Zygmunt Bauman

• جامعه ریسک: گیدنز در خصوص ناامنی و مخاطرات دوران مدرن، افول زمینه‌های اعتماد همچون نظام خویشاوندی، اجتماع محلی، کیهان‌شناسی مذهبی، دگردیسی صمیمیت و... نظرات ارزشمندی دارد که با رضایت از زندگی و قضاوت افراد در این خصوص ارتباط دارد (ر.ک: گیدنز، ۱۳۷۷).

• برساخت اجتماعی: با توجه به دیدگاه برگر و لاکمن^۱، بهزیستی ذهنی نیز برساختی اجتماعی است. در راستای این دیدگاه، بهزیستی ذهنی را به تفکرات مشترک در مورد زندگی وابسته می‌داند و تفکرات جمعی را شکل‌دهنده ارزیابی‌های فردی در نظر می‌گیرد. مکانیسم مطرح دیگر مطرح از سوی وینهوون، تمایل به نگرستن به خود و بهزیستی ذهنی ما از طریق چشمان دیگران است^۲. در این دیدگاه بهزیستی ذهنی ارزیابی انعکاس یافته است (Veenhoven, 2008: 4 به نقل از داویس و استرانگ^۳، ۱۹۷۷).

• مقایسه اجتماعی: از نظر میخالس^۴ و سایر نظریه‌پردازان بهزیستی ذهنی تفاوت بین زندگی به همان صورتی که هست و زندگی به آن صورتی که باید باشد است. اختلاف بین چیزی است که فرد داراست و چیزی که فرد تصور می‌کند باید داشته باشد و دیگری تفاوت‌های بین چیزی است که یک فرد دارد و چیزی است که فرد احساس می‌کند شایسته داشتن آن است (Michalos, 1995: 352-353).

• رویکرد فرهنگی به بهزیستی: آن چیزی که ما هستیم، آن چیزی که فکر و احساس می‌کنیم و آن چیزی که عمل می‌کنیم، به‌وسیله فرهنگی که در آن زندگی می‌کنیم، تعیین می‌شود. دیدگاه‌هایی همچون تناسب شخصیت با فرهنگ (سو و داینر، ۱۹۹۹)، عوامل انگیزشی فرهنگ‌ها در بهزیستی ذهنی (Diener & Suh, 2000؛ King & Napa, 1998) و عوامل شناختی فرهنگی (Diener & Suh, 2000؛ Inglehart & Klingemann, 2000) نیز ذیل این عنوان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

• حمایت اجتماعی: ما به پیوندهای اولیه‌ای همچون پیوندهای خانوادگی و دوستی‌ها، نیاز داریم و این پیوندها در ایجاد بهزیستی ذهنی مؤثرند. حمایت اجتماعی به‌عنوان احساسی ذهنی در مورد تعلق، پذیرش و دریافت یاری در شرایط

1. Berger & Luckman

۲. این مکانیسم یادآور خود آیین‌هسان کولی است.

3. Davies & Strong

4. Michalos

مورد نیاز تعریف شده است. از نظر بویبر و همکارانش افرادی که حمایت اجتماعی بالاتری دارند از سلامت بهتری برخوردارند (Lucas et al., 2003; Sarafino, 2000; Bovier et al., 2003).

• نظام شخصیت/ چلبی: چلبی کم و کیف شادمانی افراد را مرتبط با احساس رضایت و خشنودی آنها از حوزه‌های چهارگانه در سطوح فردی و جامعه‌ای می‌داند. به بیان دقیق‌تر، منبع تأمین علقه‌های چهارگانه انسان (علقه‌های (A)، امنیت (G)، ارتباطی (I) و شناختی (L) در ارتباط تنگاتنگ با امر اجتماعی و به عبارتی حوزه‌های چهارگانه نظام جامعه‌ای است. طبق این دیدگاه چنانچه هر کدام از چهار نظام اصلی جامعه بتواند پاسخ‌گویی مؤثر علقه‌های برتر (معیشتی، امنیت، معاشرتی و شناختی) فرد و جامعه باشد، در این صورت هر کدام می‌توانند موجبات نوعی «احساس مثبت» که هر کدام زمینه‌ساز شادمانی افراد است را فراهم نمایند، یعنی کارکرد صحیح حوزه اقتصادی تولید احساس بهبودی و آسایش است. همین‌طور حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی هر کدام به ترتیب منشاء بروز احساس عدالت و امنیت، احساس هم‌بستگی اجتماعی و احساس عزت و احترام می‌شوند (چلبی، ۱۳۸۳: ۱۲۵-۱۳۰).

• نظریه نیاز: مردم بهزیستی ذهنی را به اندازه رفع نیازهایشان، تجربه می‌کنند. رویکرد نیازها با کشمکش تشخیص نیازهای فراتر از نیازهای ضروری زیستی مواجه است که بی‌تردید لازمه زندگی‌اند (Diener, 2000:37-39).

• نظریه محرومیت نسبی: براساس این دیدگاه، شرایط عینی فقط به‌طور غیرمستقیم بر بهزیستی و آن هم از طریق مقایسه با دیگر شرایط ممکن تأثیرگذار است. مطابق این دیدگاه، همه ارزیابی‌ها در اصل مقایسه‌ای هستند و شرایط عینی حاوی معنای مطلق نیستند و محرومیت نسبی، احساس نارضایتی روانی حاصل از اختلاف تصور ذهنی افراد از وضع مطلوب و امکان دسترسی به آن است (پناهی، ۱۳۸۹ به نقل از گار، ۱۹۶۷؛ کار، ۱۳۸۵؛ Diener & Lucas, 2000).

• نظریه هدفمندی: اهداف، بازتابی از آرزوهای مردم بوده و آنها بیشتر اوقات در تلاش برای دستیابی به اهداف در زندگی‌شان هستند. از نظر رایان و همکارانش، تنها راهی که افراد بهزیستی‌شان را افزایش می‌دهند به وسیله ارزش دادن به رشد شخصی،

روابط هدفمند، خدمات اجتماعی و پیش رفتن به سوی هدف‌های ذاتی است (Ryan, et. al., 1996: 20).

• نظریه ارزیابی: از نظر داینر، بهزیستی اجتماعی به مجموع واکنش‌های ارزشی بر می‌گردد که هنگام مواجهه فرد با محرکی در دنیا، رخ می‌دهد (Lucas, et. al., 1996: 616-628).

• بهزیستی اجتماعی کوری کییز: بهزیستی اجتماعی یکی از سه بعد بهزیستی ذهنی است که معرف ارزیابی فرد از کیفیت عملکردش در محیط اجتماعی است و ۵ بعد دارد: انسجام اجتماعی، پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انطباق اجتماعی و شکوفایی اجتماعی (Keyes, 1998: 123-131).

• شاخص‌های مطرح‌شده بهزیستی در دین: معنا و هدف در زندگی، عمل صالح و شایسته، هم‌نشینی با افراد شایسته، خوشرویی با دیگران، کوتاهی آرزو، دوری از کارهای بیهوده، امید وار بودن، وقت‌شناسی، خدمت بی‌منت به مردم، عدل، صبر، صلح‌رحم و معاشرت با دیگران، مسافرت، قناعت، کار و تلاش اجتماعی، همکاری و تعاون، رعایت حقوق دیگران، حسن‌ظن نسبت به دیگران، تحصیل علم و معرفت، وضعیت اقتصادی، ورزش و فعالیت بدنی از جمله شاخص‌های بهزیستی ذهنی و شادکامی در زندگی است. با توجه به ماهیت این تحقیق، که صرفاً به دنبال به‌دست آوردن نمره بهزیستی اجتماعی افراد نیست بلکه درصدد مقایسه آن در بین نوجوانان است، رویکرد نخست مورداستفاده قرار گرفته است و به‌نظر می‌رسد این رویکرد، محقق را در دستیابی به نتیجه‌ای که منجر به اقدامات مداخله‌ای در جامعه در جهت بهبود و ارتقاء بهزیستی اجتماعی شود بیشتر یاری خواهد نمود. از همین‌روی، نظریات مختلفی که هر یک به‌نوعی بهزیستی ذهنی را به‌عنوان پدیده‌ای اجتماعی، در دایره مطالعات خود قرار داده بودند، مورد بررسی قرار گرفت. به اعتقاد اغلب صاحب‌نظران، خویشاوندان، روابط و تجارب مشترک، نقش زیادی در غنا و معنابخشی زندگی هر فرد ایفا می‌کنند. کییز به توانایی فرد در تعامل مؤثر با دیگران و اجتماع به‌منظور ایجاد روابط ارضاکنده شخصی و به انجام رساندن نقش‌های اجتماعی، عنوان بهزیستی اجتماعی^۱ داده است. از نظر او بهزیستی اجتماعی یکی از سه بعد بهزیستی ذهنی است که معرف ارزیابی فرد از کیفیت عملکردش در محیط اجتماعی است و ۵ بعد دارد: انسجام

اجتماعی، پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انطباق اجتماعی و شکوفایی اجتماعی. این اصطلاح پس از او نیز در اغلب متون علمی به کار رفته است. هرچند برخی این اصطلاح را معادل سلامت اجتماعی نیز به کار برده‌اند. نتیجه و چکیده ابعاد مطرح شده را می‌توان در جدول ذیل به اختصار از نظر گذراند:

جدول ۳: جمع نظرات مطرح شده در خصوص بهزیستی اجتماعی

منبع	شاخص‌ها	ابعاد	ردیف
Keyes (2013), Bauman (2013), چلبی (۱۳۸۳)، Ahuvia (2002), (1998)	دوستی و همبستگی	انسجام اجتماعی	۱
Keyes (1998)	ارزشمندی اجتماعی		
Diener & Lucas (2000), چلبی (۱۳۸۳)	رضایت از محیط زندگی		
Bauman (1998), Keyes (1998), گیدنز (۱۳۷۷)، (2013), رضانی زین‌آبادی (۱۳۹۲)	معنادار دانستن زندگی	انطباق اجتماعی	۲
Suh & Diener (1999)	تعلق اجتماعی		
Lucas et. Keyes (1998), چلبی (۱۳۸۳), Jensen (1998), al.(2000)	همدلی اجتماعی		
رفیعی (۱۳۹۴) مکارم شیرازی (۱۳۸۶)	امید به آینده	شکوفایی اجتماعی	۳
Diener & Diener (1995), چلبی (۱۳۸۳) مازوچی و همکاران (۱۳۹۱)	باور به پیشرفت اجتماعی		
Keyes (1998), چلبی (۱۳۸۳)	سهیم دانستن خود در پیشرفتهای جامعه		
Keyes (1998), King & Napa, (1998)	اعتماد اجتماعی	مشارکت اجتماعی	۴
چلبی (۱۳۸۳)، (Keyes (1998), گیدنز (۱۳۷۷)	حمایت اجتماعی		
Bovier, Sarafino (2002), گیدنز (۱۳۷۷), et. al. (2004)	شرکت در فعالیت‌ها		
Markus & Veenhoven (2008), Kitayama (1994)	احساس اثربخش بودن		

با توجه به ابعاد احصا شده، فرضیات تحقیق عبارتند از:

۱. بهزیستی اجتماعی نوجوانان عادی، پرخطر و معتاد با یکدیگر متفاوت است.
۲. هر چه بهزیستی اجتماعی پایین تر باشد، نگرش نسبت به مصرف مواد در بین نوجوانان مثبت تر است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس تکنیک و نحوه گردآوری اطلاعات، از روش اسنادی و پیمایشی استفاده می کند.

جامعه آماری تحقیق حاضر سه گروه از نوجوانان (۱۲-۱۸ سال) عادی، پرخطر و سوءمصرف کننده مواد مخدر شهر تهران است. در این مقاله از خرده مقیاس های پرسشنامه دانش آموزان پرخطر^۱ به عنوان شاخصی برای غربالگری نوجوانان عادی و پرخطر استفاده شده است. همچنین پس از غربالگری، خرده مقیاس نگرش نسبت به مواد به صورت مستقل مورد استفاده قرار گرفته است. پایایی کلی این پرسشنامه ۰/۹۰ است (ر.ک: محمدخانی، ۱۳۸۴). همچنین در سایر تحقیقات نیز پایایی آن بیش از ۰/۸۰ به دست آمده است. به عنوان مثال آزمی (۱۳۸۹) پایایی آن را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ گزارش نموده است.

بهزیستی اجتماعی، به معنای ارزیابی فرد از کیفیت عملکردش در محیط اجتماعی است. در این مقاله ۴ شاخص انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انطباق اجتماعی و شکوفایی اجتماعی به عنوان شاخص های بهزیستی اجتماعی در نظر گرفته شده است.

نگرش نسبت به مواد جهت گیری فرد را در خصوص مصرف مواد اعتیادآور مشخص می سازد. نگرش مثبت به مصرف مواد در مصرف تفننی یا دائم مواد نقش دارد. برای برآورد حجم نمونه در گروه عادی و پرخطر از نرم افزار sample power استفاده شده است و با در نظر گرفتن حداکثر ۰/۰۵ احتمال خطای نوع اول، حداکثر ۰/۲۰ احتمال خطای نوع دوم، حداقل ۰/۸۰ برای توان آزمون، معادل ۰/۰۱ برای آلفا و در نظر داشتن اینکه حجم نمونه به اندازه ای بزرگ باشد که حداقل ۰/۱۰ ضریب تعیین را بتوان در

جامعه آماری به‌درستی تشخیص داد، مجموعاً در ۵ بخش جغرافیایی شهر تهران، ۶۰۰ نفر حجم نمونه نوجوانان عادی و پرخطر را تشکیل می‌دهد لیکن برای جلوگیری از ریزش پرسشنامه خصوصاً در بین افراد پرخطر و معتاد، ۳۰ درصد به حجم نمونه افزوده شد. برای انتخاب نمونه‌های عادی و پرخطر از نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است. روایی و اعتبار مدل بهزیستی اجتماعی با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS مورد بررسی قرار گرفته و مدل برازش‌یافته در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت.

جدول ۴: نتایج تحلیل پایایی شاخص‌های بهزیستی اجتماعی

آلفای کرونباخ ^۱		متغیرها	
۰/۷۸۶	۰/۷۸۷	ارزشمندی اجتماعی	انسجام اجتماعی
	۰/۷۵۴	دوستی و همبستگی	
	۰/۷۸۰	رضایت از محیط زندگی	
۰/۶۹۴	۰/۷۷۰	تعلق اجتماعی	انطباق اجتماعی
	۰/۵۴۲	معنادار دانستن زندگی	
	۰/۷۳۷	همدلی اجتماعی	
۰/۶۳۵	۰/۷۵۷	امید به آینده	شکوفایی اجتماعی
	۰/۵۱۰	باور به پیشرفت اجتماعی	
	۰/۶۰۸	سهیم دانستن خود در پیشرفت‌های جامعه	
۰/۷۱۳	۰/۶۱۴	حمایت اجتماعی	مشارکت اجتماعی
	۰/۷۸۹	اعتماد اجتماعی	
	۰/۷۰۸	احساس اثربخش بودن	
	۰/۷۰۲	شرکت در فعالیت‌های (اجتماعی)	

با توجه به اینکه مدل بهزیستی اجتماعی، دارای مؤلفه‌های سلسله‌مراتبی است لذا جهت سنجش اعتبار همگرا در سطح معرف از بارهای عاملی استفاده شد. پس از حذف معرف‌هایی که بارعاملی آنها کمتر از ۰/۴ بود و برقراری شروط، متغیرهای پنهان به صورت جداگانه مورد بررسی قرار گرفتند. ضریب اعتماد (پایایی) ترکیبی متغیرهای مرتبه بالاتر نیز قابلیت مدل و مؤلفه‌های آن را تأیید می‌نماید و نقطه برش بالاتر از ۰/۷ را نشان می‌دهد:

1. Cronbach coefficient

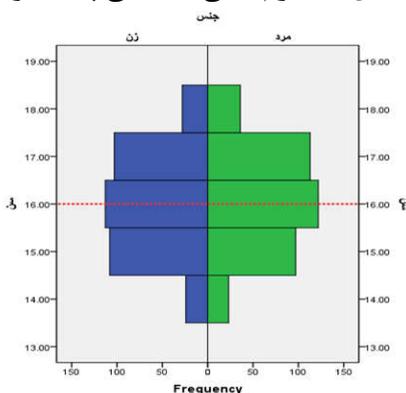
شاخص‌ها	Composite Reliability
انسجام اجتماعی	۰/۹۰۷
انطباق اجتماعی	۰/۸۸۴
شکوفایی اجتماعی	۰/۸۳۱
مشارکت اجتماعی	۰/۸۲۹
بهزیستی اجتماعی	۰/۹۵۴

اعتبار ممیز در سطح عامل و استفاده از شاخص فورنل و لارکر بیانگر آن بود که بارعاملی عامل‌های مرتبه پایین که ریشه دوم AVE است از تمام ضرایب سطر و ستونی که در آن قرار گرفته بالاتر و بیانگر اعتبار ممیز مدل کلی بود. برای دستیابی به نمونه آماری برآورد شده (خصوصاً در بخش نوجوانان پرخطر)، دو برابر حجم نمونه پیش‌بینی شده پرسشنامه تکمیل گردید.

یافته‌ها

به‌لحاظ ویژگی‌های زمینه‌ای، ۴۹ درصد پاسخگویان، زن و ۵۱ درصد مرد بودند. بیشترین فراوانی سنی پاسخگویان به ترتیب متعلق به گروه سنی ۱۶ ساله (۳۴/۴ درصد)، ۱۷ ساله (۳۳/۵ درصد) و ۱۵ ساله (۲۰/۵ درصد) است.

شکل ۲- هرم سنی - جنسی پاسخگویان

۲۳/۳ درصد از نوجوانان پرخطر مخالف وجود شکوفایی اجتماعی در جامعه بودند. با توجه به معناداری کای اسکور می‌توان به وجود تفاوت دیدگاه نوجوانان عادی، پرخطر و معتاد قائل بود. معنادار بودن ضریب همبستگی وی کرامرز بیانگر همبسته بودن دو متغیر شاخص شکوفایی اجتماعی با وضعیت نوجوانان است. به‌عبارت دیگر شکوفایی

اجتماعی با وضعیت نوجوانان (عادی، پرخطر یا معتاد بودن) در جامعه آماری رابطه معناداری دارد. ۲۱/۳ درصد از نوجوانان معتاد مخالف وجود شکوفایی اجتماعی در جامعه بودند. با توجه به معناداری کای اسکوئر می‌توان به وجود تفاوت دیدگاه نوجوانان عادی، پرخطر و معتاد قائل بود. معنادار بودن ضریب همبستگی وی کرامرز بیانگر همبسته بودن دو متغیر شاخص شکوفایی اجتماعی با وضعیت نوجوانان است. به عبارت دیگر شکوفایی اجتماعی با وضعیت نوجوانان (عادی، پرخطر یا معتاد بودن) در جامعه آماری رابطه معناداری دارد. امید به آینده، باور به پیشرفت جامعه و سهم دانستن خود در پیشرفت‌های جامعه (زیرشاخص‌های شکوفایی اجتماعی) از جمله شاخص‌های مهمی هستند که لازم است در بین نوجوانان به ارتقاء آن اندیشید زیرا می‌تواند نقش بسزایی در ارتقاء سلامت اجتماعی نوجوانان و کاهش آسیب‌های اجتماعی در جامعه ایفا نماید.

جدول ۵: شاخص‌های بهزیستی اجتماعی بر حسب وضعیت پاسخگویان گروه‌های مختلف

آزمون‌ها	وضعیت پاسخگو	نوع توزیع	کاملاً مخالفم	مخالفم	تا حدودی	موافقم	کاملاً موافقم	جمع
شاخص کلی شکوفایی اجتماعی $\chi^2 = 177.875$ Sig = 0.000 Sig = 0.366	عادی	فراوانی	۳۱	۳۸	۱۷۶	۱۱۱	۱۰۴	۴۶۰
		درصد	۶/۷	۸/۳	۳۸/۳	۲۴/۱	۲۲/۵	۱۰۰
	پرخطر	فراوانی	۲۲	۱۷	۶۷	۳۹	۴۰	۱۸۴
		درصد	۱۱/۸	۹/۱	۳۶/۲	۲۱	۲۱/۹	۱۰۰
	معتاد	فراوانی	۳	۹	۱۷	۱۸	۱۱	۵۸
		درصد	۵/۲	۱۶/۱	۲۹/۳	۳۱	۱۸/۴	۱۰۰
جمع	فراوانی	۵۶	۶۴	۲۶۰	۱۶۸	۱۵۵	۷۰۲	
	درصد	۷/۹	۹/۲	۳۷	۲۳/۹	۲۲	۱۰۰	
شاخص کلی انسجام اجتماعی $\chi^2 = 37.903$ Sig = 0.000 Sig = 0.417	عادی	فراوانی	۹	۳۹	۱۱۵	۱۶۷	۱۰۶	۴۳۶
		درصد	۲/۲	۸/۹	۲۶/۳	۳۸/۴	۲۴/۴	۱۰۰
	پرخطر	فراوانی	۲۳	۴۳	۵۸	۵۹	۳۲	۲۱۶
		درصد	۱۰/۵	۲۰/۱	۲۶/۶	۲۷/۵	۱۵	۱۰۰
	معتاد	فراوانی	۰	۴	۱۵	۲۵	۸	۵۱

۱۰۰	۱۴/۸	۴۸/۱	۲۹	۷/۴	۰	درصد			
۷۰۳	۱۴۷	۲۵۰	۱۸۷	۸۷	۳۳	فراوانی	جمع		
۱۰۰	۲۰/۸	۳۵/۵	۲۶/۶	۱۲/۳	۴/۷	درصد			
۴۴۰	۹۹	۲۵۲	۷۵	۱۰	۴	فراوانی	عادی	شاخص کلی انطباق اجتماعی $\chi^2 = 262.765$ Sig = 0.000, $\chi^2 = 3.34$ Sig = 0.067 =	
۱۰۰	۲۲/۶	۵۷/۲	۱۷	۲/۲	۱	درصد			
۲۱۰	۲۹	۷۲	۹۳	۴	۱۱	فراوانی	پرخطر		
۱۰۰	۱۳/۹	۳۴/۳	۴۴/۳	۲	۵/۵	درصد			
۶۵	۶	۴۰	۱۲	۲	۱	فراوانی	معتاد		
۱۰۰	۹/۲	۶۶/۲	۲۰	۳/۱	۱/۵	درصد			
۷۱۱	۱۳۶	۳۶۹	۱۷۴	۱۶	۱۶	فراوانی	جمع		
۱۰۰	۱۹/۲	۵۲	۲۴/۴	۲/۲	۲/۲	درصد			
۴۹۲	۶۷	۱۹۱	۱۷۶	۳۸	۲۱	فراوانی	عادی		شاخص کلی مشارکت اجتماعی $\chi^2 = 33.11$ Sig = 0.000, $\chi^2 = 3.47$ Sig = 0.067 =
۱۰۰	۱۳/۷	۳۸/۶	۳۵/۷	۷/۸	۴/۲	درصد			
۱۹۲	۲۶	۵۶	۶۸	۲۸	۱۵	فراوانی	پرخطر		
۱۰۰	۱۳/۷	۲۸/۸	۳۵/۲	۱۴/۷	۷/۷	درصد			
۶۵	۷	۲۸	۲۱	۷	۳	فراوانی	معتاد		
۱۰۰	۱۰/۹	۴۲/۴	۳۱/۹	۱۰	۴/۸	درصد			
۷۴۹	۱۰۱	۲۷۴	۲۶۴	۷۳	۳۸	فراوانی	جمع		
۱۰۰	۱۳/۴	۳۶/۵	۳۵/۲	۹/۷	۵/۱	درصد			

جدول ۶: شاخص بهزیستی اجتماعی بر حسب وضعیت

پاسخگویان گروه‌های مختلف

جمع	شاخص بهزیستی اجتماعی				وضعیت پاسخگو
	زیاد	متوسط	کم	توزیع نوع	
۵۰۰	۱۲۶	۲۵۰	۱۲۴	فراوانی	عادی
۱۰۰/	۲۵/۲۰٪	۵۰/۱۰۰٪	۲۴/۸۰٪	درصد	
۲۰۱	۴۸	۶۲	۹۱	فراوانی	پرخطر
۱۰۰/	۲۳/۹۰٪	۳۰/۸۰٪	۴۵/۳۰٪	درصد	

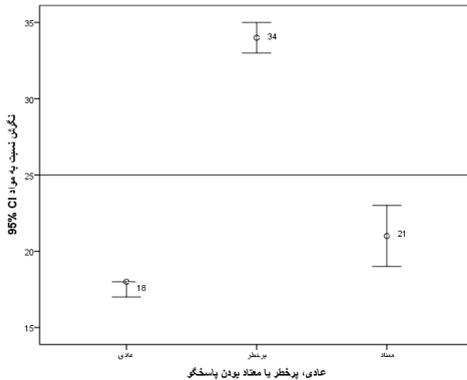
جمع	شاخص بهزیستی اجتماعی				وضعیت پاسخگو
	زیاد	متوسط	کم	توزیع نوع	
۶۵	۱۴	۲۶	۲۵	فراوانی	معتاد
۱۰۰/	۲۱/۵۰٪	۴۰/۰۰٪	۳۸/۵۰٪	درصد	
۷۶۶	۱۸۸	۳۳۸	۲۴۰	فراوانی	جمع
۱۰۰/	۲۴/۵۰٪	۴۴/۱۰٪	۳۱/۳۰٪	درصد	
Sig=۰.۰۰۰۰، $\eta^2 = ۰.۱۴۷$ Sig=۰.۰۰۰۰، $\chi^2 = ۳۲.۸۹۰$					

بهزیستی اجتماعی، ارزیابی جامع فرد از معنای زندگی و زیست اجتماعی خود در کنار سایر افراد جامعه است که برای او آرامش و آسایش ایجاد نماید و قضاوت مثبتی است که افراد از زندگی خود دارند. با توجه به جدول فوق و معناداری ضریب همبستگی وی کرامرز می‌توان اذعان نمود که بین وضعیت عادی، پرخطر و معتاد بودن نوجوانان و بهزیستی اجتماعی آنان رابطه وجود دارد. ۴۵ درصد از نوجوانان پرخطر، ۳۹ درصد از نوجوانان معتاد و ۲۵ درصد از نوجوانان عادی بهزیستی اجتماعی پایینی داشتند و با توجه معناداری کای اسکوئر چنین تفاوتی در جامعه آماری معنادار است.

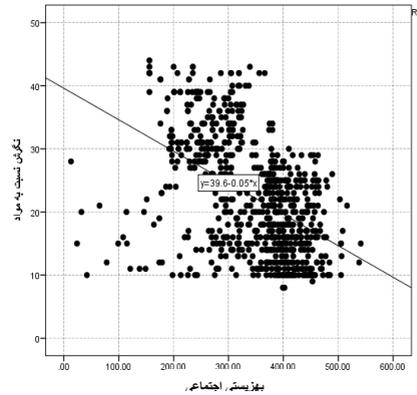
همان‌گونه که در نمودار خط برازش ملاحظه می‌شود، هرچه بهزیستی اجتماعی بیشتر می‌شود، نگرش نسبت به مواد کمتر و به عبارت دیگر منفی‌تر می‌شود. و این دو متغیر نسبت به هم رابطه معکوسی دارند.

همچنین با توجه به نمودار Error Bar مشاهده می‌شود که نگرش نوجوانان عادی نسبت به سایر گروه‌ها منفی‌تر است. میانگین کلی طیف، ۲۵ است که کمتر از این میزان بیانگر نگرش منفی به مصرف مواد و بیش از آن بیانگر نگرش مثبت به مواد است. نگرش نوجوانان عادی ($\mu=۱۸$) با نوجوانان پرخطر ($\mu=۳۴$) تفاوت فاحشی دارد و حاکی از مثبت بودن نگرش نوجوانان پرخطر نسبت به این متغیر است. منفی‌تر بودن نگرش معتادان ($\mu=۲۱$) نسبت به افراد پرخطر با توجه به آزمودن بسیاری از این باورها در عمل و در فرایند بهبودی قرار داشتن آنان قابل توجیه است.

شکل ۴- فاصله اطمینان میانگین نگرش کلی نسبت به مواد به تفکیک دانش آموزان

شکل ۳- خط برازش نگرش نسبت به مواد بر اساس بهزیستی اجتماعی

جدول ۷: شاخص نگرش نسبت به مواد بر حسب وضعیت

پاسخگویان گروه‌های مختلف

شاخص نگرش نسبت به مواد								
آزمون‌ها	وضعیت پاسخگو	نوع توزیع	کاملاً مخالفم	مخالفم	حد وسط	موافقم	کاملاً موافقم	جمع
Sig = ۰.۰۰۰۰۰، $\chi^2 = ۲۵۹/۶۹۱$ Sig = ۰.۰۰۰۰۰، $\nu = ۰/۴۱۸$	عادی	فراوانی	۸۴	۱۹۴	۱۴۰	۵۷	۳	۴۷۸
		درصد	۱۷/۶	۴۰/۶	۲۹/۳	۱۱/۹	۰/۶	۱۰۰
	پرخطر	فراوانی	۰	۹	۵۷	۱۰۸	۲۷	۲۰۱
		درصد	۰	۴/۵	۲۸/۴	۵۳/۷	۱۳/۴	۱۰۰
	معتاد	فراوانی	۸	۲۶	۲۰	۸	۳	۶۵
		درصد	۱۲/۳	۴۰	۳۰/۸	۱۲/۳	۴/۶	۱۰۰
جمع	فراوانی	۹۲	۲۲۹	۲۱۷	۱۷۳	۳۳	۷۴۴	
	درصد	۱۲/۴	۳۰/۸۰	۲۹/۲	۲۳/۳	۴/۴	۱۰۰	

صرفاً ۷/۱ درصد از نوجوانان پرخطر با این باور که «برای شادی و تفریح اشکالی ندارد که گاهی آدم مواد مخدر مصرف کند» کاملاً مخالف بودند در حالی که ۵۴/۱ درصد از افراد عادی کاملاً مخالف این باور بودند. همین تفاوت در سایر پاسخ‌ها نیز مشاهده شد و با توجه به معناداری کای اسکوئر می‌توان اذعان به وجود تفاوت نگرش‌ها در خصوص مواد

جامعه آماری نیز داشت. معناداری ضریب همبستگی وی کرامر نیز بیانگر وجود رابطه بین ویژگی‌های نوجوانان با نگرش آنها نسبت به مصرف مواد است. در مجموع ۶۷ درصد از نوجوانان پرخطر نگرش مثبتی به مصرف مواد داشتند و صرفاً ۴/۵ درصد در مجموع نگرشی منفی داشته و با گزینه‌های مطرح شده مخالفت نمودند. درخصوص افراد معتاد با توجه به اینکه این افراد در مراحل ترک و بهبودی قرار داشتند، با واقعیت‌های مصرف مواد آشنا بودند و همان‌گونه که ملاحظه می‌شود نگرش آنها نسبت به نوجوانان پرخطر نگرشی منفی‌تر است به همین دلیل در بخش تبیین دو گروه عادی و پرخطر در نظر گرفته شده‌اند.

تبیین کلی

بهزیستی اجتماعی به طور کلی به میزان $(R = 0/486)$ با متغیر وابسته همبستگی نشان می‌دهد. ضریب تعیین به دست آمده (R^2) برای جامعه آماری برابر $0/236$ می‌باشد به این معنا که واریانس بهزیستی اجتماعی $23/6$ درصد از واریانس نگرش نسبت به مصرف مواد را تبیین می‌نماید. به این ترتیب فرضیه این تحقیق مبنی بر: «بین بهزیستی اجتماعی و نگرش نوجوانان نسبت به مواد رابطه وجود دارد» در سطح معناداری بالایی برای آزمون F تأیید می‌شود.

جدول ۸: نتایج آزمون F و ضریب تعیین نگرش

نسبت به مصرف مواد بر اساس بهزیستی اجتماعی

وضعیت دانش آموز	گزینه	درجه آزادی	مجذور میانگین	F	سطح معناداری	همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین جامعه آماری	خطای استاندارد برآورد
کلی	رگرسیون	۱	۱۴۵۲۷/۶۶	۳۳۱/۹۹۱	۰	۰/۴۸۶	۰/۲۳۶	۰/۲۳۵	۷/۹۱۳
	باقیمانده	۷۵۱	۶۲/۶۲۲						
	جمع	۷۵۲							

علاوه بر تأیید فرضیه، با در نظر گرفتن آزمون t و سطح معناداری آن و متغیر فوق در سطح معناداری بسیار بالا برای تبیین متغیر وابسته معنادار هستند. براساس ضرایب بتا

(β) مشخص می‌گردد که با فرض ثبات سایر عوامل، چنانچه در «بهزیستی اجتماعی» هر دانش‌آموز یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش مثبت آنان به مصرف مواد ۴۸/۶ کاهش می‌یابد.

جدول ۹: ضرایب رگرسیون اثر پیش‌بینی‌کنندگی

متغیر پیش‌بین نگرش نسبت به مصرف مواد

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		متغیر پیش‌بین و آلفا
		Beta	خطای استاندارد	B	
۰	۳۴/۲۵۳		۱/۱۵۶	۳۹/۶۰۱	(Constant)
۰	-۱۵/۲۳۱	-۰/۴۸۶	۰/۰۰۳	-۰/۰۵	بهزیستی ذهنی

در صورتی که در هر یک از گروه‌های عادی، پرخطر و معتاد واریانس شاخص‌های بهزیستی اجتماعی برای تبیین واریانس نگرش نسبت به مصرف مواد در نظر گرفته شود، مشاهده می‌شود که در گروه عادی، ابعاد یادشده به میزان ($R = ۰/۵۸۴$) با متغیر وابسته همبستگی نشان می‌دهد. ضریب تعیین به‌دست‌آمده (R^2) برای جامعه آماری برابر ۰/۳۳۰ می‌باشد. به این معنا که واریانس شاخص‌های یادشده ۳۳ درصد از واریانس نگرش نسبت به مصرف مواد را تبیین می‌نماید. به این ترتیب فرضیه تحقیق در بین این گروه از نوجوانان با توجه به سطح معناداری بالای آزمون F تأیید می‌گردد.

علاوه بر تأیید فرضیه، با در نظر گرفتن آزمون t و سطح معناداری آن و متغیرهای فوق در سطح معناداری بسیار بالا برای تبیین متغیر وابسته معنادار هستند. براساس ضرایب بتا (β) مشخص می‌گردد که نگرش نسبت به مصرف مواد تابعی است از:

(مشارکت اجتماعی) -۰/۲۵۶ - (شکوفایی اجتماعی) -۰/۲۱۶ - (انطباق اجتماعی)

-۰/۱۶۴ - (انسجام اجتماعی) -۰/۴۸۷ = نگرش نسبت به مصرف مواد

حال در صورتی که گروه پرخطر به‌طور مجزا مورد مطالعه قرار گیرد، مشاهده می‌شود که در این گروه، شاخص‌های بهزیستی اجتماعی به میزان ($R = ۰/۳۶۴$) با متغیر وابسته

همبستگی نشان می‌دهد. ضریب تعیین به‌دست‌آمده (R^2) برای جامعه آماری برابر ۰/۱۰۵ می‌باشد. به این معنا که واریانس شاخص‌های یادشده ۱۰/۵ درصد از واریانس نگرش نسبت به مصرف مواد را تبیین می‌نماید. به این ترتیب فرضیه تحقیق در بین این گروه از نوجوانان با توجه به سطح معناداری بالای آزمون F تأیید می‌گردد.

(مشارکت اجتماعی) ۰/۲۹۲ - (شکوفایی اجتماعی) ۰/۳۹۶ - (انطباق اجتماعی)

۰/۲۶۲ - (انسجام اجتماعی) ۰/۴۰۵ = نگرش نسبت به مصرف مواد

در صورت تفکیک گروه‌ها و انجام محاسبات به‌صورت جداگانه با احتساب همه زیرشاخص‌های سازنده ابعاد اجتماعی بهزیستی ذهنی برای گروه‌های عادی، پرخطر و معتاد مشاهده می‌شود که در بین نوجوانان عادی ۵۱ درصد از تفاوت نگرش نسبت به مصرف مواد و در بین نوجوانان پرخطر، ۵۸/۱ درصد به دلیل تفاوت بهزیستی ذهنی است. با توجه به معنادار نبودن این رابطه در بین معتادان از تحلیل مربوط به این گروه صرف‌نظر می‌شود. معنادار نبودن این رابطه را می‌توان به متفاوت شدن نگرش آنان نسبت به مواد و شرایط افراد در فرایند بهبودی منتسب دانست. همان‌گونه که در جدول ذیل ملاحظه می‌شود، در صورتی که آزمون F به صورت مجزا در هر یک از گروه‌های عادی، پرخطر و معتادان در حال بهبودی بین نگرش نسبت به مصرف مواد و زیرشاخص‌های ابعاد اجتماعی بهزیستی ذهنی محاسبه گردد، در دو گروه عادی و پرخطر در سطح معناداری بسیار بالا برای تبیین متغیر وابسته معنادار هستند.

جدول ۱۰: نتایج آزمون F و ضریب تعیین نگرش نسبت به مصرف مواد بر اساس زیرشاخص‌های بهزیستی اجتماعی و به تفکیک وضعیت نوجوانان

وضعیت نوجوانان	رتبه	درجه آزادی	مجموع میانگین	F	سطح معناداری	همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین جامعه آماری	خطای استاندارد برآورد
عادی	رگرسیون	۲۸	۱۷۳/۶۵۷	۱۱/۸۶۶	۰ ^b	۰/۷۴۶ ^a	۰/۵۵۷	۰/۵۱	۳/۸۲۵
	باقیمانده	۲۶۴	۱۴/۶۳۴						
	جمع	۲۹۲							
پرخطر	رگرسیون	۲۸	۵۴/۳۹	۷/۲۰۳	۰/۱ ^c	۰/۸۲۳ ^b	۰/۶۷۵	۰/۵۸۱	۲/۷۴۸
	باقیمانده	۹۷	۷/۵۵۱						
	جمع	۱۲۵							
معتاد	رگرسیون	۲۸	۴۶/۵۵۴	۲/۸۵۳	۰/۳۷۷ ^d	۰/۹۷۷ ^c	۰/۹۵۵	۰/۵۳۱	۴/۵۴۴
	باقیمانده	۳	۲۰/۶۶۷						
	جمع	۳۱							

با توجه به در نظر گرفتن زیرشاخص‌های بهزیستی اجتماعی، براساس ضرایب بتا (β) مشخص می‌گردد که نگرش نسبت به مصرف مواد در بین نوجوانان عادی تابعی است از:

نگرش نسبت به مواد

(تعلق اجتماعی) -۰/۲۱۴ - (احساس ارزشمندی اجتماعی) -۰/۳۱۲ - (رضایت از محیط زندگی) -۰/۳۲۱ - (اعتماد اجتماعی) -۰/۲۲۴ =

(امید به آینده) -۰/۲۹۷ - (دوستی و همبستگی) -۰/۲۰۳ - (حمایت اجتماعی) -۰/۱۷۵ - (همدلی اجتماعی) -۰/۱۸۴

(شرکت در فعالیت‌های اجتماعی) -۰/۳۴۳ - (احساس اثربخش بودن) -۰/۱۱۱ - (معنادار دانستن زندگی) -۰/۱۸۵

به عبارت دیگر: (با فرض ثبات سایر عوامل) چنانچه در «رضایت از محیط زندگی»

یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۳۲۱ واحد کاهش می‌یابد. (با فرض ثبات سایر عوامل)؛

چنانچه در «احساس ارزشمندی اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۳۱۲ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «تعلق اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۲۱۴ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «معنادار دانستن زندگی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۱۸۵ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «دوستی و همبستگی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۲۰۳ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «امید به آینده» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۲۹۷ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «اعتماد اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۲۲۴ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «احساس اثربخش بودن» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۱۱۱ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «شرکت در فعالیت‌های اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۳۴۳ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «همدلی اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۱۸۴ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «حمایت اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۱۷۵ واحد کاهش می‌یابد.

با توجه به در نظر گرفتن زیرشاخص‌های بهزیستی اجتماعی، براساس ضرایب بتا (β) مشخص می‌گردد که نگرش نسبت به مصرف مواد در بین نوجوانان پرخطر تابعی است از:

نگرش نسبت به مصرف مواد

(همدلی اجتماعی) ۰/۵۹۱- (معنادار دانستن زندگی) ۰/۳۸۸- (تعلق اجتماعی)

۰/۲۸۶ - (احساس ارزشمندی اجتماعی) ۰/۴۲۸ - =

(حمایت اجتماعی) ۰/۴۵۲ + (احساس اثربخش بودن) ۰/۱۱۱ + (رضایت از محیط زندگی) ۰/۳۰۶ - (امید به آینده) ۰/۵۷۲ -
(دوستی و همبستگی) ۰/۴۲۲ - (شرکت در فعالیت‌های اجتماعی) ۰/۲۲۸ - (اعتماد اجتماعی) ۰/۵۳۹ -

به عبارت دیگر: (با فرض ثبات سایر عوامل) چنانچه در «احساس ارزشمندی اجتماعی یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۴۲۸ واحد کاهش می‌یابد.

(با فرض ثبات سایر عوامل)؛

چنانچه در «تعلق اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۲۸۶ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «معنادار دانستن زندگی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۳۸۸ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «دوستی و همبستگی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۴۲۲ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «امید به آینده» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۵۷۲ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «احساس اثربخش بودن» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۱۱۱ واحد کاهش می‌یابد.

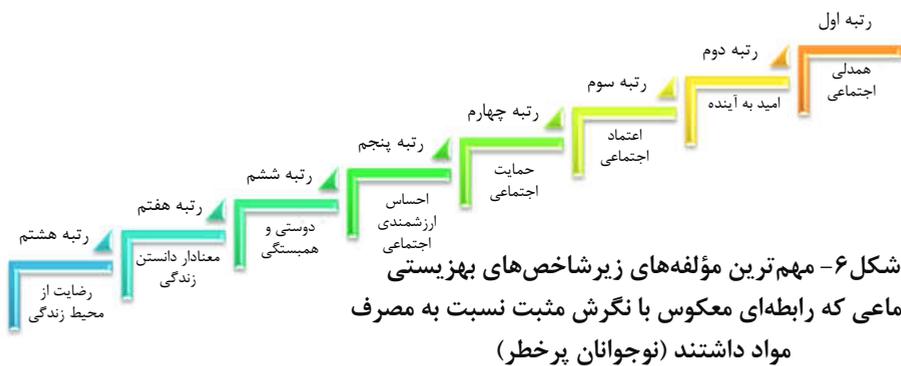
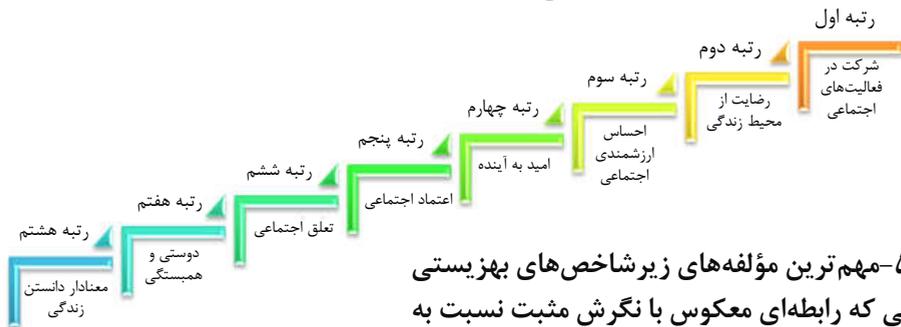
چنانچه در «رضایت از محیط زندگی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۳۰۶ واحد افزایش می‌یابد.

چنانچه در «اعتماد اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۵۳۹ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «شرکت در فعالیت‌های اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۲۲۸ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «همدلی اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۵۹۱ واحد کاهش می‌یابد.

چنانچه در «حمایت اجتماعی» یک واحد بهبود حاصل آید، احتمال نگرش نسبت به مصرف مواد ۰/۴۵۲ واحد کاهش می‌یابد.

بحث و تحلیل

در مقاله حاضر بهزیستی اجتماعی در بین سه گروه از نوجوانان عادی، پرخطر و معتاد (در حال طی فرایند بهبودی) موردسنجش و ارزیابی قرار گرفت. بهزیستی اجتماعی شامل چهار شاخص احساس انسجام اجتماعی، شکوفایی اجتماعی، انطباق اجتماعی و مشارکت اجتماعی بود. در مقایسه سه گروه از نوجوانان فوق‌الذکر مشاهده شد که بهزیستی اجتماعی، تفاوت معناداری در این گروه‌ها دارد به طوری که توزیع درصد کسانی که از بهزیستی اجتماعی پایینی برخوردار بودند، قابل تأمل بود. نزدیک به

نیمی از نوجوانان پرخطر از بهزیستی اجتماعی پایینی برخوردار بودند. نگرش نوجوانان عادی و پرخطر نسبت به مصرف مواد تفاوت فاحشی داشت. نگرش نوجوانان عادی نسبت به سایر گروه‌ها منفی‌تر بود. تحلیل رگرسیونی بهزیستی اجتماعی با نگرش نسبت به مواد حاکی از آن بود که انسجام اجتماعی هم در نوجوانان عادی و هم نوجوانان پرخطر، بیشترین تأثیر را بر نگرش مثبت نسبت به خود اختصاص داده است. انطباق اجتماعی کمترین تأثیر را بر نگرش نسبت به مواد داشت. در صورت تفکیک گروه‌ها و انجام محاسبات به صورت جداگانه با احتساب همه زیرشاخص‌های سازنده بهزیستی اجتماعی برای گروه‌های عادی، پرخطر و معتاد مشاهده شد که در بین نوجوانان عادی ۵۱ درصد از تفاوت نگرش نسبت به مصرف مواد و در بین نوجوانان پرخطر، ۵۸/۱ درصد به دلیل تفاوت بهزیستی اجتماعی است. با توجه به معنادار نبودن این رابطه در بین معتادان از تحلیل مربوط به این گروه صرف نظر شد. مؤلفه‌های اصلی مدنظر در هر یک از زیرشاخص‌های بهزیستی اجتماعی که بیشترین رابطه را با نگرش مثبت نوجوانان با مصرف مواد داشتند به شرح ذیل بودند:

جدول ۱۱: مهم‌ترین مؤلفه‌های زیرشاخص‌های بهزیستی اجتماعی

مرتبط با نگرش مثبت نوجوانان با مصرف مواد

احساس احترام داشتن در بین خانواده، دوستان و جامعه	احساس	انسجام اجتماعی
احساس اهمیت داشتن در بین خانواده، دوستان و جامعه	ارزشمندی اجتماعی	
احساس مفید بودن در بین خانواده، دوستان و جامعه	احساس مفید بودن	
برای حمایت از دوستان و نزدیکانم حاضر از منافع خود بگذرم	دوستی و همبستگی	انسجام اجتماعی
احساس صمیمیت و نزدیکی با دوستان و افراد مورد اعتماد در جامعه		
حاضر به خاطر هم صحبتی با خانواده و افراد مهم زندگی سختی‌ها را تحمل کنم		
متعهد دانستن خود نسبت به خانواده و جامعه	تعلق اجتماعی	انطباق اجتماعی
هویت مشترک: داشتن احساس خوب از ایرانی بودن و همچنین عضو خانواده حال حاضر خود بودن		
ارزش‌های مشترک: هماهنگ دانستن ارزش‌های		

خود با خانواده و جامعه		
با معنا و هدفمند دانستن زندگی	معنادار	
پایبندی به ارزش‌هایی که معیار قضاوت خوبی و بدی است	دانستن زندگی	
همدلی خانواده و دوستان	همدلی اجتماعی	
امید به بهبود شرایط زندگی خود و خانواده و امید به امکان تغییر آینده	امید به آینده	شکوفایی اجتماعی
انگیزه داشتن برای ساختن زندگی و تلاش بیشتر		
اعتماد به اعضای خانواده	اعتماد	مشارکت اجتماعی
اعتماد به گروه‌های آشنا، دوستان و فامیل‌ها	اجتماعی	
اعتماد به مسئولان و مدیران سایر سازمان‌ها		
شرکت در فعالیت‌ها و تفریحات و مهمانی‌های خانوادگی و دوستانه	شرکت در فعالیت‌های اجتماعی	
شرکت در مراسم و مناسبت‌های ملی، مذهبی، بومی		
شرکت در فعالیت‌های داوطلبانه و انجمن‌های خیریه		

در بین نوجوانان پرخطر، شاخصی که بیشترین رابطه را با نگرش به مصرف مواد داشت، به ترتیب عبارت بودند از همدلی اجتماعی، امید به آینده، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، احساس ارزشمندی اجتماعی، دوستی و همبستگی و رضایت از محیط زندگی. هر چه این شاخص‌ها بالاتر روند، نگرش مثبت نسبت به مصرف مواد پایین‌تر می‌آید. در خصوص نوجوانان عادی، شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، رضایت از محیط زندگی، احساس ارزشمندی اجتماعی، امید به آینده، اعتماد اجتماعی، تعلق اجتماعی، دوستی و همبستگی و معنادار دانستن زندگی بیشترین رابطه را با نگرش نسبت به مواد داشتند. با توجه به نتایج مطرح شده قبل، زیرشاخص‌هایی که رابطه‌ای معنادار با متغیر وابسته داشتند مشخص گردیدند. با توجه به اثرگذاری این شاخص‌ها و زیرشاخص‌های آنها در نگرش مثبت یا منفی نوجوانان به مصرف مواد، عدم توجه به این موارد می‌تواند در اقبال نوجوانان به مصرف مواد بالاتر رود. اغلب تحقیقات بر تأثیر شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، حمایت اجتماعی خصوصاً خانواده و دوستان، احساس تعلق

اجتماعی و دوستی و همبستگی (ر.ک: Bauman & May, 2001; Spoth et. al., 2002) و تقویت پیوند، اتحاد و ارتباطات خانوادگی و نقش حمایت‌گری آنان نسبت به فرزندان در راستای پیشگیری از مصرف مواد تأکید داشته‌اند. بوتوین^۱ و همکاران (۱۹۹۵) بر تقویت روابط با همسالان^۲ و تقویت تعهد فردی علیه سوء مصرف مواد تأکید نموده‌اند. سایر پژوهش‌ها (Crawford & Novak, 2002؛ Kuendig & Kuntsche, 2006) نیز این نکته را تأیید می‌نمایند که نوجوانانی که زمان زیادی را با والدین خود می‌گذرانند و به راحتی و سهولت با آنان ارتباط برقرار می‌کنند و مورد حمایت آنان قرار می‌گیرند، به احتمال کمتری درگیر رفتار مصرف و سوء مصرف مواد می‌شوند. فرضیه سپهر خانوادگی^۳ (Cleveland et. al., 2009) خانواده را به عنوان منبع تأمین نیروهای معارض مصرف مواد و خنثی‌کننده تمام اثرات بیرونی به خصوص اثرات همسالان می‌داند. پیکو و فیتزپاتریک^۴ (۲۰۰۴) نشان داده‌اند که مذهبی بودن و داشتن هویت مذهبی با توجه به اینکه موجب معنا دادن به زندگی می‌شوند، به عنوان عاملی محافظت‌کننده در سوء مصرف مواد عمل می‌کند.

تمرکز صرف بر فرد و ویژگی‌های روانی و عاطفی نوجوانان بدون توجه به ابعاد اجتماعی سازنده قضاوت آنان در خصوص زندگی در ارتقاء سطح سلامت اجتماعی، ابتر خواهد بود. همان‌گونه که وینهوون اشاره دارد «بهزیستی افراد شامل اطلاعات مهمی در مورد کیفیت نظام اجتماعی است که آنها در آن زندگی می‌کنند. اگر افراد احساس بدی داشته باشند، مشخص است که نظام اجتماعی برای سکونت انسان مناسب نیست. یکی از اهداف جامعه‌شناس، کمک به بهتر شدن جامعه است و مطالعه بهزیستی اجتماعی سرنخ‌هایی را برای یک جامعه قابل زندگی تر فراهم می‌کند (Veenhoven, 2008: 61). بهزیستی اجتماعی یکی از عوامل تعیین‌کننده رفتار اجتماعی است. افرادی که بهزیستی اجتماعی بالاتری دارند، معمولاً شهروندان بهتری هستند، بهتر در موضوعات سیاسی وارد می‌شوند، از حق رأی دادن خود به میزان بیشتری استفاده می‌کنند، بیشتر در فعالیت‌های مدنی مشارکت می‌کنند و در عین حال در دیدگاه‌های سیاسی خود میانه‌روی را پیش می‌گیرند (Veenhoven, 2008:61). توجه به بهزیستی اجتماعی و تلاش

-
1. Botvin
 2. Peer relationship
 3. Buffering hypothesis
 4. Piko & Fitzpatrick

برای ارتقاء آن در بین نوجوانان خصوصاً در مدارس و خانواده در نگرش منفی آنان نسبت به مصرف مواد و احتراز از مصرف مواد اعتیادآور می‌تواند به عنوان عاملی بازدارنده در کنار سایر عوامل ظاهر شود. افزایش سناریوهای مصرف (از مصرف آزمایشی تا وابستگی) و رونق باورهای غلط و فریب‌های فرهنگی در کنار افزایش دسترسی و مواجهه با طیف گسترده و متنوع از مواد ارزان و ترغیب به مصرف ترکیبی مواد، توجه بیش از پیش به مؤلفه‌های پیشگیرانه را می‌طلبد و توجه به شاخص‌های بهزیستی اجتماعی از جمله این مؤلفه‌ها محسوب می‌شود. توجه به بهزیستی اجتماعی در کنار سایر ابعاد سلامت اجتماعی (رفاه اجتماعی و فضائل اجتماعی) مهم‌ترین گام در داشتن زیستی سالم می‌باشد. در روندهای جهانی، لذت فردی به مثابه معنای زندگی، در کنار بحران نهاد خانواده، حق خودبودگی مطلق و التذاذ حداکثری از زندگی و اجتماعیت‌زدایی و... ضرورت توجه به ابعاد بهزیستی اجتماعی و فضائل اجتماعی را برای سوق دادن نوجوانان به زندگی عاری از مواد روشن می‌سازد.

منابع

- آزرمی، پیمان (۱۳۸۹) رابطه هوش هیجانی و باورهای فراشناختی با رفتارهای پرخطر در نوجوانان، پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه خوارزمی تهران.
- پناهی، محمدحسین (۱۳۸۹) نظریه‌های انقلاب: وقوع، فرایند و پیامدها، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- حبیبی، رحیم و حسین کارشکی و علی دشتگرد و عباس حیدری و علی طلایی (۱۳۹۱) رواسازی و تعیین پایایی پرسشنامه خودکارآمدی ترک اعتیاد برامسون، مجله علمی پژوهشی حکیم، ۱۵(۱)، صص ۵۳-۵۹.
- چلبی، مسعود (۱۳۸۳) بررسی تجربی نظام شخصیت در ایران، تهران، مؤسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- مؤمنی، اسکندر (۱۴۰۱) نرخ شیوع اعتیاد در کشور، به نقل از سایت:
<https://www.isna.ir/news/1401102718805/> نرخ-شیوع-اعتیاد-در-کشور
- رفیعی، حسن (۱۳۹۴) ساخت، رواسازی و هنجاریابی پرسشنامه سلامت اجتماعی در بزرگسالان شهر تهران، تهران، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- رمضانی‌زین‌آباد، مهدی (۱۳۸۵) تأثیر دین و باورهای دینی در سلامت روانی فرد و جامعه، پژوهش دینی، شماره چهاردهم، صص ۷۱-۹۴.
- زارع شاه‌آبادی، اکبر و محمد مبارکی و نائینی و الهه فردوسی‌زاده (۱۳۹۴) تحلیل رابطه بین نشاط اجتماعی و گرایش به اعتیاد در بین جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهر یزد، دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، سال چهارم، شماره ۶، بهار و تابستان، صص ۱۴۵-۱۷۴.
- صرامی، حمیدرضا (۱۳۹۵) نماز و کاهش آسیب‌های اجتماعی، دومین اجلاس استانی نماز در گنبدکاووس، به نقل از سایت:
<https://news.dchq.ir/3/?p=35095>
- علایی خرایم، رقیه و پروین کدیور و شهرام محمدخانی و غلامرضا صرامی و سارا علایی خرایم (۱۳۹۰) میزان شیوع مصرف سیگار، قلیان، مشروبات الکلی و موادمخدر و محرک در میان دانش‌آموزان دبیرستانی، فصلنامه اعتیادپژوهی سوءمصرف مواد، سال پنجم، شماره هجدهم.
- کار، الان (۱۳۸۵) روان‌شناسی مثبت؛ علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان، مترجم: حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی‌زند، تهران، سخن.
- قدسی، احقر (۱۳۹۴) بررسی میزان شیوع مصرف موادمخدر و روان‌گردان‌ها در دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم و هنرستان‌های استان‌های کشور، ستاد مبارزه با موادمخدر، دفتر تحقیقات و آموزش.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷) پیامدهای مدرنیته، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، مرکز.
- مازوحی، طاهره و طیبه سادات آران‌ی و زینب عسکری (۱۳۹۱) شادی از منظر مکتب اسلام و

روانشناسی، نشریه علمی - پژوهشی وزارت بهداشت، شماره اول، صص ۱۲۱-۱۴۱.
محمدخانی، شهرام (۱۳۸۴) ساخت و استانداردسازی پرسشنامه عوامل خطر ساز و حفاظت کننده مصرف مواد به منظور شناسایی دانش آموزان در معرض خطر سوء مصرف مواد، دفتر مقابله با جرم و موادمخدر سازمان ملل متحد در ایران.

محمدی، غلامعلی (۱۴۰۱) ۴۵ درصد از زندانیان مرتبط با مواد مخدر می باشند، به نقل از:
<https://dolat.ir/detail/395517>

مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۶) زندگی در پرتو اخلاق، قم، سرور.
موسوی، مهری سادات (۱۳۹۷) ارزیابی نقش ابعاد اجتماعی بهزیستی ذهنی در پیشگیری مدرسه محور از سوء مصرف مواد، انتشارات جهاد دانشگاهی واحد علامه طباطبایی.

موسوی، مهری سادات و علیرضا محسنی تبریزی (۱۳۹۶) طراحی و تدوین بسته پیشگیری از مصرف مواد در بین دانش آموزان متوسطه، ستاد مبارزه با موادمخدر.

مؤیدی، علی (۱۳۹۶) نرخ شیوع مصرف موادمخدر در کشور، به نقل از سایت:
<https://dolat.ir/detail/301188>

نریمانی، محمد و محبتی رجب پور و عذرا احمدی، عذرا و حسن یاقوتی زرگر و رستم اوغلی (۱۳۹۵) بررسی میزان شیوع و عوامل مرتبط با سوء مصرف مواد در بین دانش آموزان متوسطه شهر سمنان، مجله روانشناسی مدرسه، دوره ۵، شماره ۴، صص ۱۳۲-۱۴۰.

- Ahuvia, Aaron (2002) Individualism/ Collectivism and cultures of happiness: A theoretical conjecture on the Relationship Between consumption, culture and subjective well- Being at the National Level, Journal of happiness studies 3: PP. 23-36
- Bauman, Z. (2008) The art of life. John Wiley & Sons, Polity Press.
- Bauman, Z. (2013) The art of life. John Wiley & Sons, Polity Press.
- Bauman, Z, May, Tim (2001). Thinking Sociologically. John Wiley & Sons, Polity Press.
- Bettcourt, B. A., and Dorr, N.(1997) Collective Self- Esteem as a Mediator of the Relationship Between Allocentrism and Subjective Well-Being. Personality and Social Psychology, Bulletin23:955-64.
- Botvin, G. J., Schinke, S. P., Epstein, J. A., Diaz, T., & Botvin, E. M. (1995) Effectiveness of culturally focused and generic skills training approaches to alcohol and drug abuse prevention among minority adolescents: Two-year follow-up results. Psychology of addictive behaviors, 9(3), 183.
- Bovier, P. A., Chamot, E., & Perneger, T. V. (2004) Perceived Stress, Internal Resources, and Social Support as Determinants of Mental Health Among Young Adults. Quality of Life Research, 13, 161-170.
- Diener, E ; Suh, E. M.(2000) Culture and subjective well – being , MIT press.
- Cleveland, Michael J.; Feinberg, Mark E.; Greenberg, Mark T. (2009) Protective families in high-and low-risk environments: Implications for adolescent

- substance use, *Journal of Youth and Adolescence*, Volume 39, Number 2, Page 114.
- Crawford, LA.& Novak, KB. (2002) Parental and peer influences on adolescent drinking: The relative impact of attachment and opportunity, *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 12, 1-26.
- Diener, E. (2000) Subjective Well-being: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index. *American Psychologist*, 55: 34-43.
- Diener, E., Diener, M. (1995) Cross-Cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology* 68: 653-63.
- Diener, ED. & Lucas, Richard E (2000) Explaining Differences in Levels of Happiness: Relative Standards, Need Fulfillment, Culture, and Evaluation Theory, *Journal of Happiness Studies* 1: PP. 41-78.
- Inglehart, R., & Klingemann, H. (2000) Genes, culture, democracy, and happiness. In E. Diener & E. M. Suh (Eds.), *Culture and subjective well-being* (pp. 165-183). Cambridge, MA: MIT Press.
- International Narcotics Control Strategy Report (INCSR) (2023) Volume I: Drug and Chemical Control, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, United States Department of State.
- Jensen, J. (1998) Mapping Social Cohesion, The State of Canadian Research, Strategic Research and Analysis Directorate: Department of Canadian Heritage, Ottawa.
- Kuendig, H., & Kuntsche, E. (2006) Family bondig and adolescent alcohol use: Moderating effect of living with excessive drinking parents. *Alcohol and Alcoholism*, 41, 464-47.
- Keyes, Corey Lee (1998) Social Well-being, *Social Psychology, Quarterly* Vol. 61, N.2, pp 21-190.
- King, L. A., and Napa, C.K. (1998) What Makes a Good Life? *Journal of Personality and Social Psychology* 75: 156-65.
- Keyes, Corey Lee.M. (2004) social well-being in the united states. *A Descriptive Epidemiology*.
- Lucas RE, Clark AE, Georgellis Y, Diener E. (2003) Reexamining adaptation and the set point model of happiness: Reactions to changes in marital status. *Journal of Personality and Social Psychology*;84(3), 527-539.
- Lucas, R. E., Diener, E, & Suh, E. (1996) Discriminant validity of well- being measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71: PP. 616-628.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1994) The cultural construction of self and emotion: Implications for social behavior. In P. Ekman & R. J. Davidson (Eds.), *The nature of emotion: Fundamental questions* (pp. 89-93). Oxford University Press.
- Michalos, A. C. (1985) Multiple discrepancy theory. *Social Indicator Research*, 16, 347-413.
- Piko, B.F.& Fitzpatrick, K.M. (2004) Substance use, religiosity, and other protective factors among Hungarian adolescents. *Addictive behaviors*, 29, 1095-1107.

- Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Kasser, T., and Deci, E.L.(1996) All Goals are not created Equal. In P.M. Gollwitzer and J.A. Bargh, eds., *The Psychology of Action: Linking Cognition and Motivation to Behavior*. New York: Guilford, pp.7-26.
- Sarafino, E. P. (2002) *Health psychology* (4th ed.). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Suh, E. M., Diener, E. (1999) *Self and the Use of Emotion Information: Joining Culture, Personality, and Situational Influences*. Manuscript Submitted for Publication.
- Spoth RL, Kavanaugh KA, Dishion TJ. (2002) Family-centered preventive intervention science: Toward benefits to larger populations of children, youth, and families. *Prevention Science*; 3(3):145–152. doi: 10.1023/A:1019924615322.
- Office on Drugs and Crime of United Nations (2024) *UNODC World Drug Report 2024: Harms of world drug problem continue to mount amid expansions in drug use and markets*, Vienna.
- Vaskina.Yu.V.(2005) Results of Research of The Subjective Well-Being of Industry Workers of The SAMARA Region, In: *Advances in Sociology Research*, Volume2, Nova Science Publishers, pp.45-55.
- Veenhoven, R. (2008) Sociological Theories of Subjective Well-being. In: Michael Eid & Randy Larsen (Eds). "The Science of Subjective Well-being: A tribute to Ed Diener", Guilford Publications, New York, pp. 44-61.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2024) *World Drug Report 2024*. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2024.html>.
- Ateca-Amestoy, Victoria; Gerstenbluth, Mariana; Mussio, Irene Y Rossi, Máximo. How Do Cultural Activities Influence Happiness? Investigating The Relationship Between Self-Reported Well-Being And Leisure. *Estud. Econ.(México, Df)[Online]*. 2016, Vol. 31, N. 2, Pp. 217-234. Issn 0186-7202.